

ORNIS FENNICA

1925

SUOMEN LINTUTIETEELLISEN SEURAN JULKAISEMA
UTGIVEN AV ORNITOLOGISKA FÖRENINGEN I FINLAND

N:o 1

Toimitus: Yhdistyksen hallitus, maist. *Rolf Palmgren*'in (Suomen valtion luonnonsuojelun-tarkastajan) avustamana. Toimittajat: tri *Ivar Hortling*, Helsinki — Brändö, maist. *Einari Merikallio*, Kerava.

Toimituksen osoite: tri *Ivar Hortling*, Hel-sinki — Brändö.

Vuosikerran tilaushinta: Smk. 35:—, ulko-maille Smk. 40:—

Redaktionskommitté: Föreningens styrelse under medverkan av mag. *Rolf Palmgren*, finska statens naturskyddsinspektör. Redak-törer: dr *Ivar Hortling*, Helsingfors — Brändö, mag. *Einari Merikallio*, Kerava.

Redaktionen adress: dr *Ivar Hortling*, Hel-singfors — Brändö.

Prenumerationsavgift per årgång: Fmk 35:— till utlandet Fmk 40:—

Bezugspreis für Abonnenten im Ausland Fmk 40:—

Äyräpäänjärvi.

Av HENRY HACKMAN och EINAR QVARNSTRÖM.

Äyräpäänjärvi, som ligger i Mohla socken på Karelska näset och genom Salmijoki avbördar sitt vatten i Vuoksen, har namn om sig att vara Finlands förnämsta fågelsjö. Dess ryktbarhet i nämnda avseende sträcker sig likväl icke synnerligen långt tillbaka i tiden. Det var först genom Vuoksens fällning mot slutet av 1850-talet, som Äyräpäänjärvi omskapades från ett jämförelsevis livlöst vatten till en träsksjö med de allra gynnsammaste betingelser för ett rikt växt- och fågelliv.

Äyräpäänjärvi är c. 14 km lång, mäter på det bredaste stället 7 km och har ett djup, som i medeltal icke uppgår till mer än 30—50 cm. Genom två uddar, en från vardera stranden, vilka mötas vid mitten, avdelas sjön i två ungefär lika stora hälfter. Sjön upptager en areal av ca 7,000 hektar. Genom en förbindelseled med en mindre sjö av enahanda naturbeskaffenhet, Muolaanlampi, förstoras Äyräpäänjärvis areal yttermera.

När man sommartid nalkas sjön och vandrat genom det ställvis mycket täta al- och videbälte, som efter sjösänkningen skjutit upp längs den nya strandlinjen, ter sig Äyräpäänjärvi, tack vare tillkomsten av vidsträckta tillandningar, mera som ett jättestort gräsfält än en sjö. Höstetid mötes blicken av höstackar i oändligt perspektiv och av kolossala dimensioner. Det är det avmejade fräkengräset, som skänker markägarna ett värdefullt tillskott till vinterns ofta knappt tillmätta foderförråd.

Under vårsolens påverkan uppvärms det grunda vattnet hastigt, och i brokig mångfald börja vattenväxter skjuta upp ur botten. Denna är av ganska fast beskaffenhet och består huvudsakligast av lerblandad fin sand. Endast i den norra delen av sjön träffar man på bottenlöst gungfly.

Ju längre sommaren lider, desto mer inskränkes den fria vatten-spegeln, och även där den är som vidast, kan man få se svalting (*Alisma*) och blomvass (*Butomus*) sträcka upp sina vackra blomspiror högt över vattenytan. I synnerhet blomvassen uppträder i så rika bestånd att stora delar av sjön under blomningstiden lysa röda.

En hel del av våra sumpväxter äro rikt företrädda i Äyräpäänjärvi. Vattenklövern (*Menyanthes*) förekommer här i frodiga cirkelrunda rabatter, och i riklig mängd möter man den egendomliga vattenaloën (*Stratiotes*), som med sina styva blad påminner om i vattnet nedsänkta ananasstånd. En väsentlig del av vattenfloran bilda vidare natearterna (*Potamogeton*), näckrosorna (*Nymphaea* och *Nuphar*), igelknopp (*Sparganium*) och pilblad (*Sagittaria*). Vanliga äro vidare dyblad (*Hydrocharis*), fackelblomster (*Lythrum*) och missne (*Calla*).

Högt över de andra vattenväxterna höja sig ställvis ogenomträngliga dungar av bladvass (*Phragmites*), vilken sin vana trogen förkväver all annan vegetation och bildar sammanhängande fält. Även säven (*Scirpus*) uppträder på många ställen i täta bestånd, och kaveldunet (*Typha*) förekommer flerstädes. Till karaktärsväxterna hör också det på karelska näset vanliga jättegröet (*Glyceria spectabilis*), som bildar täta vassliknande ruggar. De flockblomstrigas grupp representeras av springörten (*Cicuta*).

Förutom en liten holme, beväxt med buskar och alar, ett omtyckt tillhåll för nakna tergalar och sommargyllingar, ser man litet varstans miniaturöar, mera flytande än fasta, vilka uppstått på så sätt, att en ansamling av dy och slam bundits av starr och andra växter. Dessa dyöar utgöra omtyckta viloställen för andfågla rna och på de större pläga brushanarna samlas till kämpalek om våren. Ju mera man avlägsnar sig från sjöns mittelparti, desto grundare blir vattnet och växtligheten alltmera sammanhängande. Närmare periferien vidtaga, i synnerhet i den norra delen av sjön, starkt vattendränkta sumpmarker, beväxta med fräken- och starrarter. Där marken är något fastare, ha videbuskar slagit rot och börjat grönska. Detta vidsträckta område genomdrages av ett otal smala,

slingrande kanaler med långsamt strömmande vatten, där endast den med sjön väl förtrogne kan hitta fram. Det är ett mödosamt arbete att staka sig fram i den underbara värld, som Äyräpäänjärvi utgör. Med känslor av tacksamhet omnämna vi vår trogne följeslagare och outtröttliga stakare under alla våra exkursioner, Topi Tourunen. Vår skildring av Äyräpäänjärvi vore ofullständig om vi icke ägnade honom några ord.

Han har växt upp och tillbragt all sin tid vid denna sjö och med levande intresse omfattat allt vad Äyräpäänjärvi gömmer av liv. Hans ornitologiska insikter äro imponerande, och de ha nyligen vitsordats på det bästa av ingen mindre än professor L. A. Jägerskjöld, som senaste höst besökte Äyräpäänjärvi.

Tourunen var under den ryska tiden i flera årtionden i tjänst hos ett sällskap av ryska jakt- och naturvänner, vilka innehade jakträtten på Äyräpäänjärvi och är numera anställd som förtroende-man hos Äyräpäänjärvi Jaktvårdsförening. När man känner till vilken mäktig lockelse Äyräpäänjärvi alltid utövat på tjuvskyttar och naturskövlar av alla slag, måste man beundra den effektiva bevakning, som nämnda förening, tack vare Tourunens energiska medverkan och intresse för saken, redan fått till stånd. I sin strävan att införa en ordnad jaktvård har föreningen besjälats av en livlig önskan att i vidsträcktaste mån beakta och främja naturskyddsintresset.

Av inhemska forskare har endast M. Walléen, som i egenskap av Faunasällskapets stipendiat under våren och sommaren 1886 sysslade med ornitologiska studier på karelska näset ägnat Äyräpäänjärvis fågelvärld en större uppmärksamhet. Han var den första, som konstaterade, att dvärgmåsen (*Larus minutus*) var häckfågel i Finland. Den 18 maj 1886 observerade han på Äyräpäänjärvi en flock av icke mindre än 200 st. och fann senare på sommaren flygvuxna ungar. Några år tidigare hade O. Hynén observerat dvärgmåsar i Viborg och Trångsund.

Walléens anteckningar¹⁾ ge oss möjlighet att bedöma vilka förändringar Äyräpäänjärvis ornis undergått under de 40 år, som förlutit sedan han gjorde sina rön. En märklig förändring faller strax i ögonen. Brunanden (*Nyroca ferina*) och sothönan

¹⁾ M. Walléen: Ornitologiska iakttagelser gjorda under våren och sommaren 1886 på Karelska näset.

Medd. av Societas pro Fauna et Flora fennica XV 1888—1889.

(*Fulica atra*), vilka nu förekomma i ofantligt antal och dominera över alla andra, hade då ännu icke invandrat. Under hela exkursionen fick Walléen se endast två brunänder näml. i Kahvenitsa sjö i Pyhäjärvi vid Toubila gård. Skäggdoppingen, gråhake och svarthakedoppingen (*Podiceps cristatus*, griseigena och auritus) fann Walléen flerstädes ganska rikt representerade, men

Lättande bläsänder (*Anas penelope*) på Äyräpäänjärvi.

Foto H. Hackman.

spanade förgäves efter dem på Äyräpäänjärvi, där de numera äro allmänna som häckfåglar. Ej heller rördrommen (*Botaurus stellaris*), som på 1880-talet började sprida sig över Karelska näset, hade då även hunnit taga Äyräpäänjärvi i besittning. Där den finnes, förräder den sig nog genom sitt bölande, vitt ljudande läte. Den bruna kärrhöken (*Circus aeruginosus*), som numera regelbundet häckar i Äyräpäänjärvi, (bo med tre friska ägg i en gammal vassrugg d. $\frac{13}{5}$ 1924), saknas också i Walléens förteckning. Skratmåsen (*Larus ridibundus*), som nu häckar i många hundra-, ja kanske tusental, förekom då endast i smärre flockar.

Av våra egentliga änder betecknar Walléen endast gräsanden (*Anas platyrhyncha*) och krickan (*Anas crecca*) som allmänt förekommande i Äyräpäänjärvi. Redan bläsanden (*Anas penelope*) fann han sällsyntare. Skedanden (*Spatula clypeata*), stjärtanden (*Anas acuta*) och årtan (*Anas querquedula*) observerades

endast enstaka ggr. Det framgår härav, att de tre sistnämnda arterna tilltagit i antal, ty ehuru de fortfarande äro i betydlig minoritet i förhållande till de tre förstnämnda, måste de dock betraktas som vanliga häckfåglar i Äyräpäänjärvi. I detta sammanhang må nämnas, att det icke lyckats oss att få syn på den sällsynta snatteranden (*Anas strepera*), men överlärar V. Zilliacus har för oss uppgivit att han år 1905 skjutit ett expl. Ett annat ex. fälldes år 1907 av den ryska ornitologen S. N. Alpheraky. Nämnda två personer ha också iakttagit den intressanta salskraken (*Mergus albellus*), vars flyttning svägar ha varit föremål för mycken diskussion. V. Zilliacus sköt ett ex. den 19 okt. 1909 (F. Mus.). Senare har ett ex. skjutits av fabrikör K. Fazer i medlet av okt. 1924. Dessa uppgifter ha sitt intresse, då man erinrar sig, att J. A. Palmén framkastat tanken att en del salskrakar flytta via Karelen.

Några ord om Alpheraky må här försvara sin plats, då vår uppsats närmast avser att skildra Äyräpäänjärvi så att säga i historiskt perspektiv.

Alpheraky, som var medlem i den tidigare nämnda ryska jaktföreningen, besökte flitigt Äyräpäänjärvi under olika årtider. Av senaten hade han utverkat sig tillstånd att nedlägga fåglar för vetenskapligt ändamål under alla tider av året. Det framgår av hans uppsatser att han, ehuru ivrig jägare, med mycket stor grannlagenhet betjänat sig av detta privilegium. Även Tourunens skildringar av Alpheraky's upplevelser, vilka vi så ofta fått till livs, ge en tilltalande bild av honom själv och hans brinnande intresse för fågellivet på Äyräpäänjärvi. Många intressanta iakttagelser infördes i jaktjournalen, vilken tyvärr beslagtogs av de röda under upproret och aldrig blivit återfunnen. Alpheraky intresserade sig särskilt för de över karelska näset flyttande fågelskarorna, för vilka Äyräpäänjärvi utgör en i stor utsträckning anlita rastplats och därigenom erbjuder de ypperligaste möjligheter till studier.

I hans vetenskapliga alster framskymtar Äyräpäänjärvi ofta, och man får veta, att en stor del av de fåglar han under sina färder förskaffade sig, förärats till Zoologiska museet i Petersburg.

Alpheraky's ornitologiska iakttagelser äro tyvärr svåråtkomliga, spridda som de äro i olika tidskrifter och lärda ryska samfunds publikationer. I universitetets ryska bibliotek har det lyckats oss att framleta några alster, som beröra Äyräpäänjärvi ävensom hans

stora arbete om Rysslands gäss.¹⁾ Många uppgifter i detta arbete äro baserade på observationer gjorda under vår- och höstflyttningen. Prutgåsen (*Branta bernicla*), som i ofantliga skaror sträcker fram över karelska näset, har väckt hans intresse, och han förmodar att huvudkontingenten under vårflyttningen har sin ändstation på Taimyrlandet. Även fjällgåsen (*Anser erythropus*) säger sig Alpheraky ha iakttagit för att icke tala om sädgåsen (*Anser fabalis*), som regelbundet under vår- och höstflyttningen gästar Äyräpäänjärvi. Grågåsen (*Anser anser*) säger han sig däremot aldrig ha observerat under flyttningstiden, men uppger sig ha hört av ortbefolkningen att de stundom rasta på sjön. I en omfångsrik studie om svanjakt med vättar i Finland²⁾ delger Alpheraky sina erfarenheter om sångsvanarnas (*Cygnus cygnus*) förekomst i Äyräpäänjärvi under vår- och höstflyttningen. Han berättar bl. a. huru Äyräpäänjärvi skänkte honom en syn, som han aldrig förut fått skåda. Då han den 15 april 1900 begav sig ned till stranden, var sjön ännu till stor del isbelagd och vädret kallt med NW-vind. Kommen till stranden såg han plötsligt 200 à 300 svanar lyfta på ca. 150 fots avstånd. Till sin häpnad såg han svanar och åter svanar, varthän han vände blicken. Luften var full av svanar, och hela istäcket betäckt av svanar. Han försökte göra ett överslag över antalet och kom till det resultat, att ca 6,000 svanar denna dag rastade på Äyräpäänjärvi. Även om man med hänsyn till svårigheten att vid dylika tillfällen beräkna individantalet bortser från möjliga överdrifter, bevisa Alpheraky's uppgifter likväl att de rastande svanarnas antal under tidigare perioder varit betydligt större än nu. Andras vittnesbörd gå i samma riktning.

Walléen fick av allmogen höra, att hela sjön ibland var vit av svanar, och avlidne kommerserådet W. Hackman har för oss skildrat en jaktutflykt, som på honom gjorde ett oförgätligt intryck. Då han en dimmig oktobermorgon på 1890-talet befann sig på Äyräpäänjärvi, bröt solen plötsligt fram och utbredde framför honom en naturbild av obeskrivlig skönhet. Stränderna lyste överallt vita av svanar och påminde på avstånd om en skumkransad havsstrand efter en storm. När svanarna en stund senare lättade, uppfylldes luften av brus och vita vingar. Antalet föreföll närma sig ett tusental. Under krigsåren, då en fullständig „svabåda“ rådde på Äyräpäänjärvi,

1) С. Н. Алфераки. Гуси Россій. Москва 1904.

2) Tidskriften *Природа и охота* 1904.

voro svanarna i likhet med alla andra fåglar utsatta för en intensiv förföljelse och minskades hastigt. År 1919 t. ex. rastade ej en enda svan på Äyräpäänjärvi.

Genom Äyräpäänjärvi Jaktvårdsförenings energiska åtgärder åtnjuta de rastande svanarna numera ett säkert skydd och deras antal synes år efter år ha ökats. Tourunens anteckningar ge en god bild av sångsvanarnas vårflyttning. Någon gång infinna sig de första svanarna redan i mars, men vanligen först i början av april och uppsöka öppna strömställen. År 1923 sågos de första svanarna, 4 till antalet, den 23 mars. Den 1:sta april uppgick deras antal till 9, den 7 april till 40, den 15 april till ca 100. Den 1:sta maj räknades på sjön över 200 svanar, idel sångsvanar. Den 23 april sågs den första flocken om 4 individer styra kosan vidare, och den 20 maj lämnade de sista svanarna Äyräpäänjärvi. Under höstflyttningen äro svanarna åtminstone numera betydligt fåtaligare. Enstaka ex. kunna infinna sig redan i september, men vanligen börja de anlända först i oktober och stanna ofta kvar ända tills isen lägger sig. Knölsvanen (*Cygnus olor*) säger sig Alpheraky aldrig ha observerat vid Äyräpäänjärvi, men däremot rätt ofta den mindre sångsvanen (*Cygnus bewickii*), vilken under de senaste åren icke varit synlig på Äyräpäänjärvi.

Mindre sångsvanen plägade uppträda i oktober månad, men icke regelbundet och ej ens tillnärmelsevis i så stort antal som sångsvanen. De voro mindre skygga än sångsvanarna och flögo aldrig i en rak linje som dessa, då de förflyttade sig från ett ställe till ett annat, utan i oordnad flock. Deras sång var ljudligare och av mera metallisk klang, och vanligen deltog hela flocken i kören. Såg man de två arterna flyga samtidigt verkade de mindre sångsvanarna ännu mera bländande vita, men färgskillnaden framträder icke hos skjutna ex. Deras vikt växlade vanligen mellan 15 och 16 skålpund.

Vid jämförelse med mindre sångsvanar, som Alpheraky fått mottaga från Vladivostok, har Alpheraky kommit till det resultat, att den östsibiriska formen är betydligt större och föreslår för densamma namnet *Cygnus bewickii jankowskii*. Även Einar Lönnberg uppger i sitt stora verk Svenska Fåglar, att en större ras torde finnas öster om floden Lena, men säger att den är föga känd.

Innan vi avsluta dessa fragmentariska anteckningar, vilka vi hoppas få komplettera framdeles, är det oss kärt att nämna, att

professor Jägerskiöld efter sitt besök senaste höst givit en livfull skildring av sina intryck från Äyräpäänjärvi i några rikt illustrerade tidningsartiklar.¹⁾ I det vi uttala en önskan att i en snar framtid få se dem i bokform, förena vi oss tillfullo om hans förhoppning, att de utmärkta tillfällen till flyttfågelstudier och andra ornitologiska rön, vilka Äyräpäänjärvi erbjuder, skola bliva utnyttjade. För egen del önska vi därjämte uttrycka en förhoppning, att det skall lyckas Äyräpäänjärvi Jaktvårdsförening ådagalägga, att intresse för jakt och naturskydd icke äro varandras motsatser utan väl kunna förenas.

Iakttagelser över mindre korsnäbben (*Loxia curvirostra L.*).

AV ERIC W. NYSTRÖM.

Nedanstående uppgifter äro baserade på iakttagelser gjorda i Helsingfors omnejd, huvudsakligast i Åggelby, vintern och vårvintern 1922. Nämnda vintern var en riktig korsnäbb-vinter då mindre korsnäbben åtminstone i landets sydligare delar uppträdde synnerligen rikligt. I början av januari strövade mindre korsnäbbar omkring i små flockar; den 2 januari märkte jag de första tendenserna till parningslust i det att individerna i flockarna plötsligt började jaga varandra, två och två, för att dock strax åter sluta sig till flocken och fortsätta med denna. Korsnäbbarna läto då höra sin lockton „plitt-plitt, gip-gip“ . . . och i slutet av månaden såg man redan ensamma fåglar, som under flykten läto höra sin sång.

Den ¹²/₂ lyckades det mig äntligen att hitta ett bo av mindre korsnäbben. (Bo N:o 1). Under en exkursion i Åggelby slog plötsligt en korsnäbbshane och en hona ned i en gran framför mig. Honan försvann bland grenarna men kom efter en stund ut igen och paret flög bort. Jag väntade en timme, men de återkommo ej. Senare på dagen sjöng hanen från toppen av en gran invid boträdet och då jag närmade mig, flög honan ut från samma gran hon tidigare på dagen besökt. Därefter flög både hanen och honan

¹⁾ Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning d. 15 och 22 nov. 1924.